

Людмила КІРІШКО

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Анотація. У статті розкрито рівні підтримки учнів в освітньому процесі відповідно до їх особливих освітніх потреб, важливість створення інклюзивного освітнього середовища в закладі освіти. Визначено погляди В.О. Сухомлинського та проаналізовано поради видатного педагога щодо реалізації індивідуального підходу до учнів, організації роботи з невстигаючими учнями, налагодження співпраці закладу освіти з батьками.

Ключові слова: інклюзивне навчання, рівні підтримки, педагогічні погляди В.О. Сухомлинського, діти з особливими освітніми потребами, індивідуальний підхід, педагогіка партнерства, інклюзивне освітнє середовище.

«Кожна дитина, незалежно від її здібностей, має право на успіх в житті, максимальне розкриття власних здібностей, яке може запропонувати якісна освіта».

Нова українська школа

На сучасному етапі розвитку освітньої галузі в Україні активного впровадження набуває інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір, що виявляється в розвитку інклюзивної форми навчання, яка вважається основною освітньою інновацією кінця ХХ – початку ХХІ століття [5].

Інклюзивна освіта – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти шляхом організації навчання дітей у закладах освіти на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей у навчально-пізнавальній діяльності. Інклюзивна освіта передбачає забезпечення їх успіху в освітньому процесі та подальшому житті [9].

Інклюзивна освіта важлива для сьогодення і має значні переваги. Зокрема, для дітей з особливими освітніми потребами це є спілкування з однолітками, оволодіння новими вміннями та навичками, налагодження дружніх стосунків із ровесниками, участь у громадському житті, навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та

інтереси дітей. Інші школярі у класі з інклюзивним навчанням навчаються природно сприймати, толерантно ставитися, підтримувати дружні стосунки, надавати допомогу одноліткам. Для кращого розуміння індивідуальних особливостей учнів учителі підвищують професійну компетентність, оволодівають різноманітними педагогічними методиками, що дає їм змогу ефективно сприяти розвитку дітей.

Інклюзивне навчання визначається як система освітніх послуг, гарантованих

державою, що базується на принципах педагогіки партнерства, дитиноцентризму, недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників, з метою забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими потребами в умовах закладу загальної середньої освіти [2].

Для організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти цінними є погляди відомого українського педагога В.О. Сухомлинського. Не вживаючи термінів

«спеціальна педагогіка», «інклюзія», «інклюзивна освіта», він у багатьох працях розкрив основні ідеї і принципи організації інклюзивної освіти. Приділяв значну увагу особливо гострій і складній проблемі – навчанню й вихованню «важких», «особливих» дітей ще в середині ХХ століття [11].

Василь Сухомлинський висловлював свою позицію, урахувавши той факт: «що в школу щороку приходять окремі діти зі зниженою здатністю до навчання; навчальний матеріал запам'ятовують вони погано, мислительні операції в них уповільнені. Фактичні дані про рівень їхнього розумового розвитку збираємо шляхом систематичних, щоденних спостережень – як навчаються ці діти, яких успіхів досягають. Спостереження приводять до природного висновку: для навчання і виховання таких дітей потрібні особливі заходи, тонкий, делікатний, індивідуальний підхід. Вчити і виховувати цих дітей треба у масовій загальноосвітній школі» [12, с. 85].

Згідно з «Порядком організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти», рівні підтримки – це обсяг тимчасової або постійної підтримки учнів в освітньому процесі відповідно до їх особливих освітніх потреб, що надається в закладі освіти [8]. У документі визначено п'ять рівнів. «Такий диференційований підхід змінює філософію надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами на індивідуальну модель підтримки, командне визначення освітньої траєкторії, тісну взаємодію з послугами інклюзивно-ресурсних центрів і позитивно вплине на підвищення якості інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти» [6].

Відповідно до методичних рекомендацій, підтримка першого рівня надається учням, що мають труднощі в навчанні, які можна подолати зусиллями закладу освіти. Якщо таких зусиль буде недостатньо, батькам дитини порадять звернутися до інклюзивно-ресурсного центру для проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи з метою визначення її особливих освітніх потреб. Фахівці центру визначають, який рівень підтримки під час освітнього процесу може надаватися такому учню. Зокрема, другий рівень

надається учням, які мають труднощі легкого ступеня прояву. Третій – учням, які мають труднощі помірною ступеня прояву. Відповідно четвертий та п'ятий – особам з особливими освітніми потребами, які мають труднощі важкого і найтяжчого ступеня прояву. Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для таких дітей забезпечується шляхом створення для кожного учня індивідуальної програми розвитку. Відповідно до висновку інклюзивно-ресурсного центру, де визначається рівень підтримки таких учнів, передбачається адаптація або модифікація навчального матеріалу, забезпечення учня спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг психологом, логопедом, сурдопедагогом, тифлопедагогом, вчителем лікувальної фізкультури залежно від типу порушення. Команда психолого-педагогічного супроводу, фахівці інклюзивно-ресурсного центру надають інтенсивну підтримку педагогу. Зокрема, описують дії чи інструменти, які він може використовувати під час уроку для окремих учнів, щоб допомогти їм бути успішними в навчанні, брати участь у соціальному житті класу чи закладу освіти.

На підставі заяви батьків дитини з особливими освітніми потребами в обов'язковому порядку утворюється клас з інклюзивним навчанням. Варто зазначити, що в класах з інклюзивним навчанням обов'язково присутній асистент вчителя, який допомагає у навчанні не лише дитині з особливими освітніми потребами, а усім іншим учням класу. В умовах воєнного стану в країні він може організовувати спільно з педагогом освітній процес за допомогою засобів дистанційного навчання. Асистент учня (дитини) забезпечує в освітньому процесі соціальні та соціально-побутові потреби здобувача освіти з особливими освітніми потребами.

В.О. Сухомлинський постійно приділяв увагу проблемам, через які дитина могла втрачати інтерес до навчання та не встигати у навчанні. Завдяки послідовності й наполегливості він знайшов відповіді на запитання, а саме: невстигаючим учням для нормального психічного розвитку насамперед необхідно якраз те, чого у них немає – успіх у навчанні. Без нього не може

бути нових досягнень, не може сформуватися повноцінна навчальна діяльність [11].

В.О. Сухомлинський зазначав: «Дати дітям радість успіху у навчанні, пробудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності – це перша заповідь виховання. У наших школах не повинно бути нещасних дітей. Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для подолання труднощів, бажання вчитися» [13, с. 164].

Навчання в Новій українській школі ґрунтується на педагогіці партнерства, яка включає принципи поваги до особистості, доброзичливого ставлення, діалог, взаємодопомогу, довіру. Щоб створити умови для самореалізації кожного учня, педагогу потрібно розуміти, що кожен здобувач освіти – це унікальна й неповторна особистість. Стиль відносин між вчителем та учнем спрямований на взаємодію, а саме: педагог спрямовує, організовує, переконує. За таких умов дитина має право на помилку, власну точку зору, вільний вибір, тому й оптимістично береться за кожну справу. Найважливішою умовою розвитку потенційних можливостей дітей з особливими освітніми потребами є професійна компетентність педагога: делікатність, такт, вміння надати допомогу учню в здійсненні пізнавальної діяльності, в усвідомленні успіхів і причин невдач. Все це сприяє усвідомленню дитиною своїх можливостей, що підвищує її впевненість у собі, пробуджує енергію для досягнення успіху.

Реалізації права дітей з особливими освітніми потребами щодо рівного доступу до якісної освіти сприяє забезпечення безбар'єрного доступу до закладів освіти та організацію безпечного інклюзивного освітнього середовища, що включає дотримання вимог архітектурної доступності закладів освіти з урахуванням принципів універсального дизайну та розумного пристосування. У Законі України «Про освіту» зазначено, що «інклюзивне освітнє середовище включає сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» [2].

З метою ефективного навчання учнів, які потребують індивідуального підходу та усунення труднощів у навчанні та соціалізації

в закладах освіти створюють ресурсні кімнати. Це – організований простір для розвитку здобувача освіти та гармонізації його психоемоційного стану. Ресурсна кімната дозволяє емоційно розвантажити дитину, зняти нервові збудження, знизити рівень агресії, тривожності, активізувати мозкову діяльність. Це дає змогу усім учням успішно навчатися, перебуваючи в інклюзивному середовищі. Перш за все слід відзначити, що діти з особливими освітніми потребами залучені до інклюзивного середовища повніше реалізують свій потенціал у навчанні, формуванні дружніх стосунків між дітьми, які відбуваються шляхом залучення їх до різних видів спільної діяльності: зборів, тренінгів, майстер-класів, свят, екскурсій тощо.

Для успішної реалізації завдань психолого-педагогічного супроводу необхідна й активна допомога й підтримка з боку батьків. Василь Сухомлинський наголошував, що у вихованні особистості школа й сім'я повинні бути односторонніми, дотримуватись єдиних принципів щодо методів і засобів виховання. В.О. Сухомлинський першим у вітчизняній педагогіці розпочав організацію просвітництва батьків. У педагогічній системі В. Сухомлинського утвердилася певна система родинно-шкільного виховання, за якого батьки повинні були стати активними помічниками вчителів. Цьому сприяло не лише навчання батьків, але й спільне проведення свят, різноманітних суспільно-корисних справ [1].

Отже, психолого-педагогічна підтримка учнів з особливими освітніми потребами в закладі освіти здійснюється командою психолого-педагогічного супроводу, вчителями, асистентами вчителів та спеціальними педагогами, які забезпечують якісний освітній процес та корекцію порушень психофізичного розвитку, за активної участі батьків, що надає можливість учням бути успішними в реалізації своїх потенційних можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Войтко В.В. Педагогіка партнерства у педагогічній діяльності Василя Сухомлинського. *Педагогіка партнерства: реалії та перспективи* : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конференції, присвяченої

- 104-й річниці від дня народження В. Сухомлинського, 11-12.10.2022 / уклад. О.Е. Жосан, В.В. Войтко. Кропивницький, 2022. С. 35-43. ULR: <https://bit.ly/3YndXJA>.
2. Закон України «Про освіту». ULR: <https://bit.ly/3oYJD7V>.
3. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. ULR: <https://bit.ly/3yhe0Mg>.
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. ULR: <https://bit.ly/3fmTt0j>.
5. Манжос Е.О. Інклюзивна освіта на сучасному етапі розвитку освітньої галузі. ULR: <https://bit.ly/3SPixKG>.
6. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. ULR: <https://bit.ly/3NUJNbQ>.
7. Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського та актуальні проблеми сьогодення: колективна монографія / В.В. Кузьменко, Г.М. Сагач, Т.В. Слюсаренко [та ін.]. Херсон: Херсонська академія неперервної освіти, 2015. 253 с.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15 вересня 2021 року № 957. ULR: <https://bit.ly/3O2Liej>.
9. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агенство «Україна», 2019. ULR: <https://bit.ly/3ZpK1xV>.
10. Пустовіт Г.П. Актуалізація ідей Василя Сухомлинського у контексті організації інклюзивної освіти. ULR: <https://bit.ly/3mx7z55>.
11. Серєда І., Збишко Є. Інклюзивне навчання в системі педагогічних поглядів В.О. Сухомлинського. ULR: <https://bit.ly/41OxcOZ>.
12. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. *Вибрані твори* : в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1976. Т. 1. 654 с.
13. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори* : в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1976. Т. 3. 670 с.